

## Особливості функціонування норм *jus cogens* в умовах збройної агресії

**Владислав Сергійович Мельниченко\***

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,  
Харків, Україна

\*e-mail: v.s.melnychenko@nlu.edu.ua

### Анотація

Статтю присвячено дослідженню правової природи особливостей дії норм *jus cogens*. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення дотримання імперативних норм загального міжнародного права, що є передумовою забезпечення стабільного та надійного функціонування системи міжнародної безпеки. У роботі наголошено на особливому статусі зазначених норм. Мета статті полягає у виявленні та дослідженні випадків функціонування імперативних норм загального міжнародного права в особливому режимі. Досягнення вказаної мети виявилось можливим завдяки застосуванню комплексного підходу, який становить методологічну основу дослідження. У роботі використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: порівняння, діалектичного аналізу та синтезу, а також порівняльно-правовий, формально-юридичний, логіко-юридичний методи. Розглянуто особливості дії низки норм *jus cogens* за нормальних умов функціонування системи міжнародної безпеки та у разі виникнення серйозних загроз – в умовах вчинення акту збройної агресії. Підтверджено, що за нормальних умов функціонування системи міжнародної безпеки дотримання норм *jus cogens* є безумовним обов'язком кожної держави. З'ясовано, що в межах міжнародного права наявні ознаки існування особливого режиму дії низки норм *jus cogens*. Виявлено, що під час реалізації права на самооборону в умовах збройної агресії захисна дія деяких імперативних норм загального міжнародного права щодо держави-агресора тимчасово припиняє свою дію, надаючи потерпілій державі право на легітимне застосування сили, порушення територіальної цілісності агресора, однак лише в межах зовнішнього аспекту територіальної цілісності держави – територіальної недоторканності. Ба більше, зроблено припущення, що в межах реалізації права на самооборону жертва має право на вжиття заходів впливу, що формально містять ознаки втручання у внутрішні справи агресора. Крім того, висловлено припущення, що існування особливого режиму функціонування деяких імперативних норм загального міжнародного права є свідченням можливості його поширення і на правовідносини міжнародно-правової відповідальності, що окреслює перспективу подальших досліджень.

**Ключові слова:** *jus cogens*; агресія; самооборона; держава-агресор.

## **Features of the Functioning of Jus Cogens Norms in Time of Armed Aggression**

**Vladyslav S. Melnychenko\***

Yaroslav Mudryi National Law University,  
Kharkiv, Ukraine

\*e-mail: v.s.melnychenko@nlu.edu.ua

### **Abstract**

*The article is dedicated to the study of the legal nature of jus cogens norms. The relevance of the topic is stipulated by the need to ensure compliance with the general international law peremptory norms, which is a prerequisite for ensuring stable and reliable functioning of the international security system. The article emphasizes the special status of these norms. The purpose of the article is to identify and study the cases of functioning of general international law peremptory norms in a special regime. The achievement of this goal was made possible by applying a comprehensive approach which forms the methodological basis of the study. In the article a number of general scientific and special research methods are used, in particular: comparison, dialectical analysis and synthesis, comparative legal method, formal legal method, logical legal method. The author examines the features of certain jus cogens norms under the normal functioning of the international security system and in time of serious threats – in the context of an act of armed aggression. The author confirms that under the normal functioning of the international security system, compliance with jus cogens norms is an unconditional obligation of each State. It is established that within the framework of international law there are signs of the existence of a special regime in which certain jus cogens norms operate. It is found that when exercising the right to self-defence in the context of armed aggression, the protective effect of certain general international law peremptory norms against the aggressor State temporarily ceases to be effective, giving the affected State the right to legitimately use force and violate the territorial integrity of the aggressor, but only within the external aspect of the territorial integrity of the State – territorial inviolability. Furthermore, the author suggests that within the framework of exercising the right to self-defence, the victim has the right to take enforcement measures which formally contain signs of interference in the internal affairs of the aggressor. In addition, the author puts forward the idea that the existence of a special regime for the operation of certain peremptory norms of general international law is evidence of the possibility of its extension to legal relations of international legal responsibility, which outlines the prospects for further research.*

**Keywords:** jus cogens; aggression; self-defense; aggressor state.

### **Вступ**

Сучасне міжнародне право є відображенням прагнення міжнародного співтовариства забезпечити мирне співіснування. В умовах зростаючого взаємозв'язку держав дедалі більшого значення набувають інструменти

регулювання відносин, якість яких має безпосередній вплив на формування остаточної моделі взаємин у рамках міжнародно-правової комунікації. У міжнародному праві, як і в межах будь-яких інших систем права, базовим елементом регулювання правовідносин є норма, яка є відображенням спільної волі міжнародної спільноти. У своїй сукупності норми формують систему, чітке та послідовне структурування якої становить основу і суть міжнародного права, сприяючи його належному функціонуванню. Проте не варто зводити міжнародне право лише до кількісної сукупності норм, адже визначальною ознакою є їх якість, тобто здатність до ефективного виконання ролі основи тієї моделі регулювання суспільних відносин, яка є ціллю міжнародного співтовариства.

У цьому аспекті дедалі більшого значення набувають норми *jus cogens*, які на основі своїх якісних властивостей виконують роль системоутворювальних норм міжнародного права. Такий статус норм *jus cogens* є причиною пильної уваги до них з боку наукової спільноти. Навіть з огляду на беззаперечність імперативного характеру, тематика цих норм продовжує бути предметом активних дискусій.

У цілому, питання функціонування імперативних норм загального міжнародного права характеризується широким доктринальним висвітленням. Характерною ознакою сучасного стану дослідження цієї проблеми є опис норм *jus cogens* в аспекті їх загальної імперативності й непорушності, що розглядається в контексті нормальних умов функціонування системи міжнародної безпеки, тобто за відсутності серйозних загроз її існуванню. Проте питання дії імперативних норм загального міжнародного права за особливих умов, наприклад, під час збройної агресії, переважно залишається поза увагою наукової спільноти, що спричинило відсутність належного обґрунтування особливого режиму функціонування низки норм *jus cogens* за виняткових умов.

У доктрині міжнародного права проблема дії імперативних норм вбачається крізь призму необхідності забезпечення міжнародного правопорядку. Норми *jus cogens*, як загальнообов'язкові правила поведінки, набувають свого статусу від базових цінностей суспільного порядку, на захист яких спрямоване їх існування [1, с. 19]. Імперативний характер цих норм свідчить про їх вищу юридичну силу та особливе значення в системі міжнародного права, що унеможливорює довільну відмову від їх дотримання, за винятком заміни наступною нормою відповідної юридичної сили [2, с. 138].

Загальновизнано, що не може існувати жодних обмежень фундаментальних норм міжнародного гуманітарного права. Так само не існує виправдань най-

більш тяжким злочинам у розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду – злочинам геноциду, злочинам проти людяності, воєнним злочинам та злочинам агресії. Безумовно, зазначені норми є лише частиною ширшої системи імперативних норм загального міжнародного права, які стоять на захисті міжнародно-правового порядку, проте їх загальнообов’язковий характер є показовим.

Однак інколи виникають ситуації, коли сам міжнародний правопорядок потребує вжиття заходів, що формально містять ознаки порушень деяких норм *jus cogens*, зокрема реалізації права держав на самооборону. За таких умов особливої уваги заслуговує питання змісту та особливостей захисної дії зазначених норм щодо сторін конфлікту [3, с. 233–234; 4; 5]. У зв’язку з цим, з метою забезпечення міжнародного правопорядку, існує потреба в усебічній регламентації випадків особливого режиму функціонування низки імперативних норм загального міжнародного права в умовах збройної агресії. Досягнення вказаної мети передбачає вирішення кількох завдань: виявлення місця норм *jus cogens* у системі міжнародного права; аналіз загальних ознак дії норм *jus cogens* за нормальних умов функціонування системи міжнародної безпеки; аналіз випадків функціонування імперативних норм загального міжнародного права за особливих умов.

### **Матеріали та методи**

Методологічну основу роботи становить комплексний підхід, що сприяв формуванню теорії щодо особливого режиму функціонування норм *jus cogens*. Під час дослідження використано низку загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: порівняння, за допомогою якого здійснено бінарне порівняння для виявлення окремих ознак функціонування *jus cogens* за особливих умов; діалектичного аналізу та синтезу застосовано для виявлення основної суперечності, зокрема, між недопустимістю обмеження дії норм *jus cogens* та особливим режимом їх функціонування в умовах збройної агресії, взаємодія яких між собою є основою подальшого розвитку системи імперативних норм загального міжнародного права, та обґрунтування необхідного обсягу й форм подання вказаної інформації; порівняльно-правовий метод, за допомогою якого проведено зіставлення різних станів системи міжнародної безпеки, зокрема стану її нормального функціонування та у разі наявності активної загрози, з метою виявлення особливостей функціонування норм *jus cogens*; формально-юридичний – використано для встановлення юридичного поняття та ознак норм *jus cogens*; логіко-юридичний метод застосовано для логічного вивчення та пояснення особливостей функціонування *jus cogens*.

## Результати та обговорення

### **Імперативні норми загального міжнародного права на варті базових цінностей міжнародного правопорядку**

Спроможність правової системи гарантувати, власне, стабільне функціонування є фундаментальним проявом її життєздатності. Така стабільність забезпечується захистом базових цінностей, на варті яких стоять імперативні норми загального міжнародного права.

Символічно, що у справі *Michael Domingues v. United States* Міжамериканська комісія з прав людини пов'язала імперативні норми загального міжнародного права з «суспільною мораллю» та, що більш важливо, заявила, що вони «набувають свого статусу від фундаментальних цінностей, яких дотримується міжнародне співтовариство», зазначивши, що порушення *jus cogens* «шокують совість людства» [1, с. 19].

Таке значення цих норм свідчить про необхідність усебічного висвітлення особливостей їх функціонування за різноманітних умов.

Імперативна норма загального міжнародного права – це норма, прийнята та визнана міжнародним співтовариством держав у цілому як норма, від якої не допускаються жодні відступи та яка може бути змінена лише наступною нормою загального міжнародного права, що має той самий характер [1, с. 27].

У своїй постанові від 26 жовтня 2004 р. Федеральний конституційний суд Німеччини охарактеризував імперативні норми загального міжнародного права як ті норми, які «міцно вкорінені в правовому переконанні спільноти держав, і які є необхідними для існування міжнародного публічного права» [6].

Така важливість норм *jus cogens* зумовлюється їх функцією в межах міжнародного публічного права. Відіграючи роль захисника основних цінностей правової системи, норми *jus cogens* є своєрідним індикатором захищеності всього правового порядку.

Імперативні норми міжнародного права породжують зобов'язання держав перед міжнародним співтовариством (зобов'язання *erga omnes*), захищаючи всю систему міжнародного правопорядку та набуваючи статусу гарантії її непорушності й стабільності функціонування.

Норми *jus cogens* є ключовим елементом усіх інститутів та галузей права, зокрема й інституту міжнародно-правової відповідальності, маючи при цьому обов'язковий та загальносистемний характер.

Міжамериканський суд з прав людини схарактеризував імперативні норми загального міжнародного права як такі, що «застосовуються до всіх держав» і як норми, що «зобов'язують усі держави» [7]. Аналогічно, у справі *Michael Domingues v. United States* Міжамериканська комісія з прав людини визначила, що імперативні норми загального міжнародного права «зобов'язують міжнародну спільноту в цілому, незалежно від протесту, визнання чи мовчазної згоди» [8].

Європейський суд з прав людини у справі *Al-Adsani v. the United Kingdom* аналогічно схарактеризував імперативну норму загального міжнародного права як «норму, яка має вищий ранг у міжнародній ієрархії, ніж договірне право і навіть “звичайні” звичаєві правила» [9].

Той факт, що імперативні норми загального міжнародного права ієрархічно вищі за інші норми міжнародного права, є одночасно характеристикою та наслідком імперативних норм загального міжнародного права [1, с. 24].

Про юридичну обов'язковість норм *jus cogens* свідчить і заборона поширення на них концепції наполегливого заперечення. Так, загальновідомо, що норма міжнародного права не може протиставлятися тій державі, яка виявила наполегливе заперечення проти неї від початку її формування. Водночас це правило не застосовується до норм *jus cogens*, що впливає із засад їх універсального застосування та ієрархічної переваги. Це свідчить про те, що імперативні норми загального міжнародного права застосовуються до всіх держав [1, с. 66–67].

### ***Норми jus cogens як загальнообов'язкові правила поведінки***

За загальним правилом, у міжнародному праві не передбачається жодних обмежень дії норм *jus cogens*.

Так, не може бути обмежень основних норм міжнародного гуманітарного права. Загальновідомо, що норми і принципи міжнародного гуманітарного права обмежують застосування насильства під час збройних конфліктів [10, с. 5]. Це насамперед покликано забезпечити захист прав людини і основоположних свобод в умовах збройного конфлікту, гарантуючи мінімальний гуманітарний стандарт, обмеження чого суперечило б самій ідеї міжнародного гуманітарного права.

Статус *jus cogens* як основних норм гуманітарного права також є загально-визнаним у літературі [2, с. 138]. Т. Кляйнлайн, визначивши ті норми, які Міжнародний суд ООН назвав *jus cogens* (заборона катування та геноциду), зазначає, що «більш повні переліки також стосуються воєнних злочинів та основних принципів міжнародного гуманітарного права» [11, с. 54; 12, с. 184].

Проте нині існують очевидні проблеми невизначеності щодо *jus cogens* та основних норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, які норми міжнародного гуманітарного права кваліфікуються як «найбільш основні» а отже, відповідають критеріям *jus cogens* [11, с. 54].

Не може існувати виправдань найбільш тяжким злочинам, які в розумінні ст. 5 Римського статуту Міжнародного кримінального суду викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, – злочинам геноциду, злочинам проти людяності, воєнним злочинам та злочинам агресії [13].

У справі *Prosecutor v. Kupreškić* Судова палата Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії заявила, що «більшість норм міжнародного гуманітарного права», зокрема «ті, що забороняють воєнні злочини... також є імперативними нормами міжнародного права або *jus cogens*, тобто такими, що не допускають відступів та мають переважну силу» [11, с. 53; 12].

Заборона злочинів проти людяності є імперативною нормою загального міжнародного права [14, с. 3]. Статус заборони злочинів проти людяності як *jus cogens* констатувався також регіональними судами з прав людини [15–18], міжнародними судами, трибуналами [15; 19] та деякими національними судами [20; 21].

Міжнародний суд ООН однозначно визнав заборону геноциду нормою *jus cogens*. Хоча у своєму консультативному висновку щодо застережень до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього Суд не вживає терміни *jus cogens*, «імперативні норми» чи навіть «зобов'язання *erga omnes*», формулювання, яке Суд використовує для опису заборони геноциду, відповідає опису *jus cogens*. Так, у висновку зазначається, що «першим наслідком цієї концепції є те, що принципи, які лежать в основі Конвенції, є принципами, що визнаються цивілізованими країнами як обов'язкові для держав, навіть без будь-яких договірних зобов'язань. Другим наслідком є універсальний характер як засудження геноциду, так і співпраці, необхідної «для звільнення людства від такого огидного лиха» [11, с. 35; 22, с. 12].

Ніякі міркування будь-якого характеру – чи це політичного, економічного, військового чи іншого характеру – не можуть бути виправданням агресії [23].

Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії, наприклад, постановив, що одна з ознак заборони катувань «пов'язана з ієрархією норм у міжнародному нормативному порядку» і що ця заборона «розвинулася в імперативну норму або *jus cogens*, тобто норму, яка має вищий ранг у міжнародній ієрархії, ніж договірне право і навіть “звичайні” звичаєві норми» [11, с. 31].

Згадані норми *jus cogens* є лише частиною системи імперативних норм, що захищають міжнародно-правовий порядок. Їх аналіз дає можливість встановити, що за нормальних умов функціонування системи міжнародної безпеки, тобто за умов відсутності загроз її стабільному та ефективному функціонуванню, пріоритетність дії норм *jus cogens* не породжує серйозних сумнівів.

***Особливий режим функціонування імперативних норм загального міжнародного права за виняткових умов***

Проте цікавою є ситуація, коли такі загрози все ж з'являються, – у разі порушення імперативних норм загального міжнародного права, зокрема, у разі вчинення акту агресії.

Норма міжнародного права, яка забороняє агресію, застосовується до поведінки однієї держави щодо іншої. Тому лише держава здатна вчинити агресію, порушуючи цю норму міжнародного права, яка забороняє таку поведінку [24, с. 84].

За таких умов поведінка держави може розцінюватися як загроза системі міжнародної безпеки, що є підставою для застосування захисних заходів, що насамперед впливають із реалізації права на самооборону.

Ніщо в Статуті Організації Об'єднаних Націй не повинно порушувати невід'ємне право на індивідуальну або колективну самооборону у разі збройного нападу на Члена Організації Об'єднаних Націй, доки Рада Безпеки не вживе заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру та безпеки [25].

Тлумачення змісту права на самооборону в сучасному міжнародному праві характеризується суттєвою варіативністю: від вузького, коли самооборона можлива лише в разі збройного нападу, до широкого, коли допускаються навіть превентивні заходи. Нині не існує нормативно відображеного уніфікованого підходу до розуміння змісту цієї категорії, однак звичаєве право акцентує увагу на визнаних орієнтирах – принципах необхідності та пропорційності.

Справа Нікарагуа («Нікарагуа проти США»), Консультативний висновок щодо законності загрози ядерною зброєю або її застосування та справа нафтових платформ («Іран проти США») підтвердили, що необхідність і пропорційність є обмеженнями для будь-якої самооборони, як індивідуальної, так і колективної. Ці вимоги не закріплені в Статуті ООН, але є частиною звичаєвого міжнародного права [26, с. 121].

Отже, у разі вчинення акту агресії держава – об'єкт посягання наділяється правом на самооборону. Зміст цього права є питанням численних дискусій,

проте беззаперечним є той факт, що жертва наділяється правом вжиття активних заходів із метою відбиття та зупинення нападу.

У цьому контексті винятковий інтерес становлять особливості функціонування низки імперативних норм загального міжнародного права в умовах реалізації потерпілою державою права на самооборону.

Так, загальновизнаною нормою *jus cogens* є незастосування сили або погрози силою, що зобов'язує державу використовувати виключно мирні інструменти в межах міжнародної комунікації. Однак це не стосується права на самооборону, коли держава-жертва наділяється певним привілеєм – правом на вжиття силових заходів із припинення посягання. Проте це право все ж не є безмежним.

Принцип заборони застосування сили в міжнародних відносинах, закріплений у п. 4 ст. 2 Статуту, безсумнівно, є найважливішим принципом сучасного міжнародного права, що регулює міждержавну поведінку; він справді є наріжним каменем Статуту [27, с. 291].

О. В. Задорожній, наводячи перелік основних принципів міжнародного права, більшість з яких є юридично обов'язковими на рівні *jus cogens* у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., акцентує увагу на їх комплексному характері. На його думку, центральне місце з-поміж цих принципів посідає принцип незастосування сили чи погрози силою; саме від його дотримання безпосередньо залежить ефективність усіх основних принципів міжнародного права. Стосовно держави, яка порушила принцип незастосування сили, може бути припинено дію інших принципів, включаючи добросовісне виконання міжнародних зобов'язань [3, с. 233–234].

Застосування сили може бути визнане правомірним лише в разі вичерпання або відсутності можливості розв'язання конфлікту мирними засобами [3, с. 234].

Необхідність і пропорційність означають, що самооборона не повинна бути відплатною або каральною; її метою має бути зупинення і відбиття нападу [26, с. 121].

Отже, реалізація загальновизнаного права на самооборону фактично є проявом санкціонованого застосування сили в межах міжнародної комунікації, що свідчить про особливий режим дії відповідної норми *jus cogens*, яка за звичайних умов функціонування системи міжнародної безпеки застосування такої сили забороняє.

Особливої уваги також заслуговує дія принципу територіальної цілісності в умовах реалізації права на самооборону в разі агресії.

Необхідність і пропорційність не є свідченням того, що держава, яка захищається, обмежується тією ж зброєю або тією ж чисельністю збройних сил, що і держава-нападник; вона також не обов'язково обмежується діями на своїй власній території [26, 121]. Про можливість активних дій на території держави-агресора вказує і Й. Дінстайн [4].

Поняття територіальної цілісності в широкому сенсі означає її недоторканність, неподільність, єдність як просторову, так і політичну в межах державних кордонів. [5, с. 37].

Наведене свідчить про можливість застосування сили в межах самооборони навіть у контексті порушення територіальної цілісності держави-агресора, що формально є свідченням порушення однойменного принципу *jus cogens*. Проте це стосується лише окремого – зовнішнього аспекту територіальної цілісності держави, тобто територіальної недоторканності. Безумовно, навіть реалізація права на самооборону не може передбачати можливість відчуження території іншої держави.

Перспективною також є думка про те, що в межах реалізації права на самооборону держава – жертва посягання має право вживати заходів впливу, що мають на меті усунення передумов агресії, навіть за умови, що це формально міститиме прояви втручання у внутрішні справи іншої держави. Можна зробити висновок, що окремі аспекти правового порядку держави-агресора, що стали передумовою посягання, виходять за межі внутрішньої компетенції держави, набуваючи статусу джерела загрози міжнародно-правовій системі.

Такий висновок підтверджується існуванням визнаної концепції відповідальності із захисту та відповідними положеннями ст. 5 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, в якому зазначається про можливість набуття окремими внутрішніми діями держави статусу злочинів, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства [13].

Зазначені обставини вказують на винятковий характер дії деяких імперативних норм загального міжнародного права в умовах збройного конфлікту як щодо держави-жертви, так і держави-агресора. Отже, міжнародне право наділяє суб'єкта реалізації права на самооборону додатковим механізмом захисту права на своє існування з метою відвернення посягання, коли всі інші (мирні) засоби є вичерпаними, у зв'язку з чим дія низки норм *jus cogens* розширюється.

Водночас беззаперечним є той факт, що держава, яка зазнала посягання, має право не лише на відвернення посягання, а й на відшкодування завданої шкоди. Ідеальною є ситуація, коли держава-агресор здійснює це добровільно.

Проте, на жаль, такі випадки є поодинокими. Зазвичай спроби забезпечити відшкодування завданої шкоди зустрічають спротив. У таких випадках постає питання щодо можливості забезпечити це в примусовому порядку.

У зв'язку з цим припускається, що розширений характер дії деяких норм *jus cogens* частково поширюється і на правовідносини міжнародно-протиправної відповідальності держави-агресора.

## **Висновки**

У цілому, аналіз особливостей функціонування досліджуваних імперативних норм загального міжнародного права в умовах реалізації права на самооборону свідчить про існування в сучасному міжнародному праві особливого режиму їх дії. Так, у разі вчинення агресії захисна дія низки норм *jus cogens* щодо держави – суб'єкта посягання тимчасово припиняє свою дію, але лише в тому обсязі, що є необхідним для реалізації потерпілою державою права на самооборону. Однак вказане не має жодного впливу на зобов'язання агресора дотримуватися імперативних норм загального міжнародного права – цей обов'язок залишається незмінним.

З огляду на зазначене можна припустити, що наявність особливого режиму функціонування норм *jus cogens* у межах реалізації права на самооборону є свідченням можливості його поширення за певних умов і на правовідносини міжнародно-протиправної відповідальності держави-агресора.

## **Список використаних джерел**

- [1] Report of the International Law Commission. Seventy-fourth session (24 April–2 June and 3 July–4 August 2023). *United Nations*. URL: <https://legal.un.org/ilc/reports/2023/english/cover.pdf> (last accessed: 04.06.2025).
- [2] Orakhelashvili A. Audience and Authority – The Merit of the Doctrine of Jus Cogens. *Netherlands Yearbook of International Law*. 2015. No. 46. P. 115–145. [https://doi.org/10.1007/978-94-6265-114-2\\_5](https://doi.org/10.1007/978-94-6265-114-2_5).
- [3] Задорожній О. Агресія Російської Федерації проти України й основні принципи міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2015. № 2. С. 233–241. URL: [http://yurvisnyk.in.ua/v2\\_2015/37.pdf](http://yurvisnyk.in.ua/v2_2015/37.pdf) (дата звернення: 05.06.2025).
- [4] Dinstein Y. *War, Aggression and Self-Defence*. (5th ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 408 p.
- [5] Ляшко О. О. Забезпечення територіальної цілісності і недоторканності України: національні і міжнародно-правові аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2018. Т. 29(68), № 3. С. 33–39. URL: [https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3\\_2018/8.pdf](https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/8.pdf) (дата звернення: 05.06.2025).
- [6] Order of 26 October 2004. *Bundesverfassungsgericht*. URL: [https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2004/10/rs20041026\\_2bvr095500en.html](https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2004/10/rs20041026_2bvr095500en.html) (last accessed: 04.06.2025).
- [7] Juridical Condition and Rights of Undocumented Migrants, Advisory Opinion OC-18/03 of 17 September 2003, requested by the United Mexican States. *Inter-*

- American Court of Human Rights*. URL: [https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea\\_18\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_18_ing.pdf) (last accessed: 04.06.2025).
- [8] Michael Domingues v. United States. *Inter-American Commission on Human Rights*. URL: <https://cidh.oas.org/annualrep/2002eng/USA.12285.htm> (last accessed: 04.06.2025).
- [9] Al-Adsani v. the United Kingdom. *European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng%7B%22itemid%3A%5B%22001-59885%22%7D> (last accessed: 05.06.2025).
- [10] Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право : довід. для журналістів. 2-ге вид. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
- [11] Fourth report on peremptory norms of general international law (jus cogens) by Dire Tladi, Special Rapporteur. *United Nations*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3798216?ln=ru&v=pdf> (last accessed: 13.06.2025).
- [12] Kleinlein T. Jus Cogens as the 'Highest Law'? Peremptory Norms and Legal Hierarchies. *Netherlands Yearbook of the International Law*. 2015. No. 46. P. 173–210. URL: [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=2923974](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2923974) (last accessed: 13.06.2025).
- [13] Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text) (дата звернення: 05.06.2025).
- [14] Fourth report on crimes against humanity by Sean D. Murphy, Special Rapporteur. *United Nations*. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3800178?v=pdf> (last accessed: 07.06.2025).
- [15] Judgment of International Tribunal for the Former Yugoslavia of 14.01.2000 in no. IT-95-16-T. URL: <https://ucr.irmct.org/scasedocs/case/IT-95-16#eng> (last accessed: 05.06.2025).
- [16] Almonacid-Arellano et al. v. Chile, Judgment of 26 September 2006 (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs). *Inter-American Court of Human Rights*. URL: [https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec\\_154\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_154_ing.pdf) (last accessed: 07.06.2025).
- [17] Miguel Castro-Castro Prison v. Peru, Judgment (Merits, Reparations and Costs). *Inter-American Court of Human Rights*. URL: [https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec\\_160\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_160_ing.pdf) (last accessed: 07.06.2025).
- [18] Manuel Cepeda Vargas v. Colombia, Judgment (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs). *Inter-American Court of Human Rights*. URL: [https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec\\_213\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_213_ing.pdf) (last accessed: 07.06.2025).
- [19] Prosecutor v. William Samoei Ruto and Joshua Arap Sang. *International Criminal Court*. URL: [https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2013\\_04536.PDF](https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2013_04536.PDF) (last accessed: 08.06.2025).
- [20] Appeal Judgment of Supreme Court of Argentina of 13.07.2007 in No. 330:3248. URL: <https://sjconsulta.csjn.gov.ar/sjconsulta/documentos/verDocumentoByIdLinksJSP.html?idDocumento=6305031&cache=1683912742680> (last accessed: 10.06.2025).
- [21] Appeal Judgment of Supreme Court of Argentina of 24.08.2004 in No. 327:3312. URL: <https://sj.csjn.gov.ar/homeSJ/suplementos/suplemento/71/documento> (last accessed: 10.06.2025).
- [22] Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Advisory Opinion. *International Court of Justice*. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/12/012-19510528-ADV-01-00-EN.pdf> (last accessed: 12.06.2025).

- [23] Definition of Aggression : Resolution of 14.12.1974 No. A/RES/3314. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/190983?ln=en&v=pdf&v=pdf#files> (last accessed: 13.06.2025).
- [24] Report of the International Law Commission on the work of its 48th session, 6 May-26 July 1996. *United Nations digital library*. 1996, May-July. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/221881?v=pdf> (last accessed: 14.06.2025).
- [25] United Nations Charter. United Nations digital library. 1945, June. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (last accessed: 15.06.2025).
- [26] Gray C. International law and the use of force. (2nd ed.). New York: Oxford University Press, 2004. 334 p.
- [27] Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America). Dissenting Opinion of Judge Elaraby. International Court of Justice. 2003, November. URL: <https://www.icj-cij.org/case/90/judgments> (last accessed: 11.06.2025).

## References

- [1] Report of the International Law Commission. Seventy-fourth session (24 April – 2 June and 3 July – 4 August 2023). Retrieved from <https://legal.un.org/ilc/reports/2023/english/cover.pdf>.
- [2] Orakhelashvili, A. (2015). Audience and Authority – The Merit of the Doctrine of Jus Cogens. *Netherlands Yearbook of International Law*, 46, 115-145. [https://doi.org/10.1007/978-94-6265-114-2\\_5](https://doi.org/10.1007/978-94-6265-114-2_5).
- [3] Zadorozhnyi, O. (2015). Aggression of the Russian Federation against Ukraine and the basic principles of international law. *Yurydychnyi Visnyk*, 2, 233-241. Retrieved from [http://yurvisnyk.in.ua/v2\\_2015/37.pdf](http://yurvisnyk.in.ua/v2_2015/37.pdf).
- [4] Dinstein, Y. (2011). *War, Aggression and Self-Defence*. (5th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- [5] Ilyashko, O.O. (2018). Ensuring the territorial integrity of Ukraine: national and international legal aspects. *Scientific notes of the V.I. Vernadsky TNU*, 29(683)), 33-39. Retrieved from [https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3\\_2018/8.pdf](https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/8.pdf).
- [6] Order of 26 October 2004. (2004). Retrieved from [https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2004/10/rs20041026\\_2bvr095500en.html](https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2004/10/rs20041026_2bvr095500en.html).
- [7] Juridical Condition and Rights of Undocumented Migrants, Advisory Opinion OC-18/03 of 17 September 2003, requested by the United Mexican States. (2003). Retrieved from [https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea\\_18\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_18_ing.pdf).
- [8] Michael Domingues v. United States. (2002) Retrieved from <https://cidh.oas.org/annualrep/2002eng/USA.12285.htm>.
- [9] Al-Adsani v. the United Kingdom. (2001) Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng/%7B"itemid":\[001-59885\]"%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng/%7B).
- [10] Hnatovskyi, M.M. (2015). International humanitarian law. (2nd ed.). Odesa: Fenix.
- [11] Fourth report on peremptory norms of general international law (jus cogens) by Dire Tladi, Special Rapporteur. (2019). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3798216?ln=ru&v=pdf>.
- [12] Kleinlein, T. (2015). Jus Cogens as the ‘Highest Law’? Peremptory Norms and Legal Hierarchies. *Netherlands Yearbook of International Law*, 46, 173-210. [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=2923974](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2923974).

- [13] Rome Statute of the International Criminal Court. (1998). Retrieved from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text).
- [14] Fourth report on crimes against humanity by Sean D. Murphy, Special Rapporteur. (2019). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3800178?v=pdf>.
- [15] Judgment of International Tribunal for the Former Yugoslavia of 14.01.2000 in no. IT-95-16-T. (2000). Retrieved from <https://ucr.irmct.org/scasedocs/case/IT-95-16#eng>.
- [16] Almonacid-Arellano et al. v. Chile, Judgment of 26 September 2006 (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs). (2006). Retrieved from [https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec\\_154\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_154_ing.pdf).
- [17] Miguel Castro-Castro Prison v. Peru, Judgment (Merits, Reparations and Costs). (2006). Retrieved from [https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec\\_160\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_160_ing.pdf).
- [18] Manuel Cepeda Vargas v. Colombia, Judgment (Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs). (2010) Retrieved from [https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec\\_213\\_ing.pdf](https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_213_ing.pdf).
- [19] Prosecutor v. William Samoei Ruto and Joshua Arap Sang. (2013). Retrieved from [https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2013\\_04536.PDF](https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2013_04536.PDF).
- [20] Appeal Judgment of Supreme Court of Argentina of 13.07.2007 in No. 330:3248. (2007). Retrieved from <https://sjconsulta.csjn.gov.ar/sjconsulta/documentos/verDocumentoByIdLinksJSP.html?idDocumento=6305031&cache=1683912742680>.
- [21] Appeal Judgment of Supreme Court of Argentina of 24.08.2004 in No. 327:3312. (2004). Retrieved from <https://sj.csjn.gov.ar/homeSJ/suplementos/suplemento/71/documento>.
- [22] Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Advisory Opinion. (1951). Retrieved from <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/12/012-19510528-ADV-01-00-EN.pdf>.
- [23] Resolution No. A/RES/3314 "Definition of Aggression". (December 14, 1974). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/190983?ln=en&v=pdf&v=pdf#-files>.
- [24] Report of the International Law Commission on the work of its 48th session. (May 6-July 26, 1996). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/221881?v=pdf>.
- [25] United Nations Charter. (1945). Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>.
- [26] Gray, C. (2004). International law and the use of force. New York: Oxford University Press.
- [27] Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America). Dissenting Opinion of Judge Elaraby. (2003). Retrieved from <https://www.icj-cij.org/case/90/judgments>.

**Владислав Сергійович Мельниченко**

аспірант кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна

e-mail: v.s.melnychenko@nlu.edu.ua

ORCID 0009-0006-7847-2878

**Vladyslav S. Melnychenko**

Ph.D. Student of the Department of International Law  
Yaroslav Mudryi National Law University  
61024, 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine  
e-mail: v.s.melnichenko@nlu.edu.ua  
ORCID 0009-0006-7847-2878

**Рекомендоване цитування:** Мельниченко В. С. Особливості функціонування норм *jus cogens* в умовах збройної агресії. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 170. С. 306–320. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.170.335679>.

**Suggested Citation:** Melnychenko, V.S. (2025). Features of the Functioning of Jus Cogens Norms in Time of Armed Aggression. *Problems of Legality*, 170, 306-320. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.170.335679>.

Статтю подано / Submitted: 15.07.2025  
Доопрацьовано / Revised: 19.09.2025  
Схвалено до друку / Accepted: 29.09.2025  
Опубліковано / Published: 30.09.2025